

KİTAP İNCELEMESİ

Todd McGowan, *Universality and Identity Politics*
Columbia University Press, 2020, 272 Pages.

Todd McGowan'ın (2020) kitabı, çağdaş sol düşünceye yönelik dikkate değer bir müdahale olarak okunabilir. Özellikle kimlik politikalarının sol tahayyülün merkezine yerleştiği bir dönemde McGowan, Hegelci diyalektik ve Lacancı psikanalizin imkânları üzerinden evrensellik sorununu yeniden düşünmeye davet eder. Ona göre evrensellik, pozitif olarak tesis edilebilecek bir özdeşlik alanı değildir; tersine, her kimlik formunun içinde barındırdığı eksiklikten ve dışlama yapısından hareketle, ancak negatif olarak kavranabilir (ss. 34-36). Bu yaklaşım, kimlik mücadelelerinin evrensel bir siyasal ufuk oluşturabileceği beklentisine karşı eleştirel bir mesafe koyar ve kimliği, sabit bir politik öz değil, evrenselin temsil edilemez yapısına açılan bir boşluk olarak kavramaya yöneltir.

McGowan'ın çalışmasının önemli katkılarından biri, farklı baskı ve ezilme biçimleri arasında hiyerarşik bir öncelik kurma eğilimini reddetmesidir. Ona göre ne sınıf, ne ırk, ne toplumsal cinsiyet ne de başka bir kimlik kategorisi evrenselliğin doğal taşıyıcısı değildir. Evrensellik, ancak belirli bir kimlikteki yapısal eksikliğin açığa çıkmasıyla devreye girer ve eksiklik, evrenselin temsile direnen niteliğini görünür kılar (s. 52). Böylelikle kimlik politikalarının sol düşünceyi parçalı ve çoğu kez rekabetçi bir zemine hapsedmesine karşı teorik bir karşı hamle sunar. McGowan'ın bu yönüyle, Ernesto Laclau'nun "boş gösteren" kavramıyla ve Slavoj Žižek'in "negatif evrensellik" önerisiyle diyaloga girdiği söylenebilir (Laclau, 2005; Žižek, 1999).

Negatif evrensellik fikrinin gerekçelendirilmesinde McGowan'ın dayandığı temel zemin, Lacancı psikanalizin merkezî kavramlarından biri olan

* Makale geliş tarihi / Received date: 27.10.2025
Makale kabul tarihi / Accepted date: 08.04.2026

“eksik”tir. McGowan’a göre psikanalizin temel öğretisi, eksiği tatmine ulaşmanın önündeki bir engel olarak görmek değil; tersine, tatmine giden yegâne yolun eksiklikle kurulan ilişki üzerinden açıldığını kabul etmektir. Buradan hareketle eksik, çift yönlü bir etki üretir: Hem engelleyici bir işlev görür hem de özneyi harekete geçiren itici bir güç olarak işler. Başka bir deyişle, eksiğin engelleyici karakteri, aynı zamanda onun itici gücünün kaynağıdır (s. 194).

McGowan, eksik kavramını evrensellik düşüncesiyle ilişkilendirerek onu politik düzleme taşıy ve yaratıcı bir biçimde yeniden yorumlar. Bu yoruma göre evrensellik, tüm tikellerin ortaklaştığı bir eksiklik olarak var olur. Tikeldeki eksiklik, onun herhangi bir temele tam olarak sahip olmamasıyla; daha açık bir ifadeyle, tikelin kendi dışında olana bağımlılığıyla belirlenir. Bu özellik, tikelin kendi içine kapanamayacağını ve tek başına, kendi kendine yeterli bir varlık olarak var olamayacağını gösterir. Bu çerçevede evrensel, McGowan tarafından tikelin eksikliğinin adı olarak kavramsallaştırılır. Dolayısıyla evrensel, tikelin karşısında duran, ondan ayrı bir kendilik olduğunu değil, tikelin kendiyle tam olarak örtüşmesinin imkânsızlığını ifade eder. Tikel, kendi izole varlığını sürdürmediği noktada evrensellik alanına taşınır (s. 46).

İki düzlem arasındaki ilişkiyi mümkün kılan ise eksiğin “yok-yer”idir. Eğer bu eksiklik olmasaydı; başka bir deyişle, tikeller kendi içlerine kapalı ve bütünüyle kendileriyle özdeş tam kendilikler olarak var olabilselerdi, onların birbirlerini etkilemesi ve dönüştürmesi —dolayısıyla politik praksis— ilkesel olarak imkânsız hâle gelirdi.

Bu kavramsal soruşturmayı teorinin tarihsel serüveni içinde konumlandırmak McGowan’ın önerisinin kuramsal ufkunu görünür kılar. McGowan, Marx’ın “sınıfsız toplum” tahayyülünden Lenin’in örgüt teorisine uzanan klasik Marksist hatta, evrenselliğin ancak belirli bir örgütsel biçim içinde temsil edilebilmesi fakat hiçbir örgütsel biçimin evrenseli bütünüyle tüketememesi arasındaki gerilimin daima mevcut olduğunu gösterir (Lenin, 1976). Bu hat, Laclau ve Mouffe’un *Hegemony and Socialist Strategy* (1985) çalışmasında kimliklerin söylemsel inşası ile eksiklik mantığının eklemlenmesine kadar genişler. Böylece evrensellik soyut bir ilke olmaktan çıkar ve her zaman tikel bir dolayım içinde cisimleşen fakat bu dolayım tarafından hiçbir zaman tam olarak kapatılamayan bir yapısal boşluk olarak düşünülür. Ayrıca 20. yüzyılın siyah özgürlük hareketleri, feminist örgütlenmeler ve Latin Amerika’daki halkçı sol dalgalar (MST, Zapatizm gibi) negatif evrenselliğin pratikte nasıl sınıldığını ve kimliklerin ötesine geçen ortak özne formlarının nasıl üretildiğini gösteren zengin deneyim alanları sunar. Bu tarihsel bağlam, McGowan’ın teorisini soyut bir etik düzlemde bırakmadan, somut mücadele gelenekleriyle ilişkilendirmeye imkân tanır.

Bununla birlikte, kitabın zayıf tarafı, negatif evrensellik fikrinin somut politik vizyonla ilişkilendirilmesinde ortaya çıkar. McGowan, tarihsel olarak etkili olmuş devrimci projelerin evrensellikten sapma veya totaliterleşme riski taşıdığını vurgularken (s. 141), evrensellüğün örgütsel biçimlerini yeterince geliştirmez. Bu durum, onu çoğu kez olumsuzlayıcı bir etik ve sürekli kendini sınırlama çağrısıyla yetinmeye götürür. Oysa tarihsel deneyimler, evrensellüğün negatif yapısının bizzat örgütlü politik formlar içinde sınıandığını göstermektedir (Gramsci, 1971). Evrensellüğün “boşluk” niteliği, örgütlenme imkânlarını dışlamaz; aksine onları diyalektik olarak koşullandırır.

Bu noktada “ezilenler” kategorisinin teorik ve politik potansiyeli belirleyici hâle gelir. Ezilenler farklı baskı biçimlerini hiyerarşik olmayan bir tarzda bir araya getiren ve bu çokluğu müşterek bir siyasal özneleşmeye yönlendiren bir kategori olarak düşünülebilir (Fraser, 2019). Böyle bir kavrayış, McGowan’ın vurguladığı eksiklik mantığını terk etmeden onu kolektif bir eylem zeminiyle bütünleştirir. Kapitalizmin günümüzdeki olağanüstü örgütlü karakteri —küresel tedarik zincirleri, finansal ağlar ve dijital gözetim rejimleriyle— karşısında ezilenlerin dağınık deneyimlerini yönlendirecek hegemonik bir merkez ihtiyacı açıktır. Bu merkez, klasik anlamda bir politik parti ya da çağdaş toplumsal hareketlerin karma biçimlerini içerebilir (Dean, 2016). Parti, eksiklik ve dışlama mantığını yok saymadan, farklı ezilme biçimlerini ortak bir politik anlatıya tercüme eden bir “ana-gösteren” (*signifiant maître*) üretebilir (Lacan, 2006).

McGowan’ın negatif evrensellik anlayışını somut politik bir stratejiye bağlarken dijital alanın rolü göz ardı edilemez. Sosyal medya platformları kimlik temelli hareketlerin görünürlüğü ve mobilizasyon kapasitesini artırırken (Gerbaudo, 2012), aynı zamanda evrensel bir politik tahayyülün oluşmasına engel teşkil edebilecek parçalanmış bir kamusal alan yaratmaktadır (Dean, 2019). Dijital aktivizm, bir yandan ezilenlerin deneyimlerini hızla dolaşıma sokup dayanışma ağlarını çoğaltma imkânı verirken, diğer yandan “mikro-hegemonya” biçimlerinde sıkışma ve kısa vadeli duygusal tepkiler üzerinden siyaseti yüzeyselleştirme riski taşır. McGowan’ın evrensellığı eksiklik üzerinden kavrama önerisi, dijital mecraların çoğul ve hızla değişen doğasıyla ilginç bir diyalog kurabilir. Sosyal medya, kimliklerin temsil alanı olduğu kadar, eksikliğin ve dışlananın da görünürleştiği bir sahne işlevi görebilir. Ancak bu görünürlük evrensel bir politik formun kurulması için yeterli değildir; bilakis, eksikliğin örgütsel bir anlamlandırmaya bağlanmasını gerektirir. Burada Gramsci’nin “modern prens” kavramı (Gramsci, 1971, s. 125) güncelliğini korur: dijital ağlar, tek başına hegemonik bir merkez yaratmaz; onları stratejik olarak kullanan örgütlü bir özne, dijital enerjiyi kolektif bir yönelime çevirebilir.

Bu bağlamda, Hardt ve Negri'nin (2004) “*multitude* (çokluk)” yaklaşımı, dijital alanın sağladığı yatay örgütlenme imkânlarıyla birlikte okunabilir. Çokluk, tek bir özdeşlikte sabitlenmeyen ama ortak eylem kapasitesine sahip bir özdeşleşme biçimi olarak McGowan'ın eksiklik teorisiyle kesişebilir. Eksiklik, çokluğun kendi içindeki farklılıkları bastırmadan bir araya gelmesini mümkün kılacak bir negatif ortaklık zemini sunar. Bununla birlikte, dijital alanın neoliberal platform ekonomilerine bağımlılığı, bu zeminin istikrarlı bir politik proje hâline gelebilmesi için maddi ve kurumsal araçlarla desteklenmesini zorunlu kılar (Fuchs, 2014). Dijital alanın politikliği kimlik siyasetinin sınırlarını aşmak ve evrensel bir mücadele ufku kurmak açısından hem fırsatlar hem de tehlikeler barındırır. McGowan'ın teorik çerçevesi, dijital ağların sağladığı görünürlük ve çoğul katılım imkânlarını hegemonik bir stratejiyle eklemleme ihtiyacına işaret eder. Bu, yalnızca çevrimiçi dayanışmayı gerektirmekte kalmaz, sanal olmayan örgütlenme ve maddi altyapılarla desteklenen bir politik bütünlüğü de zorunlu kılar. Böylelikle, negatif evrenselliğin soyut bir etik tavırda donup kalması önlenabilir ve ezilenlerin çoklu deneyimlerini birleştiren somut bir devrimci yönelim geliştirilebilir.

Sonuç olarak, *Evrensellik ve Kimlik Politikası*, kimlik politikalarının sol ufku daraltıcı etkisine karşı güçlü bir teorik müdahale sunmaktadır. Ancak bu müdahale, somut politik örgütlenme ve mücadele ufku açısından henüz tamamlanmamıştır. Bu eksikliği aşmanın yolu, ezilenlerin çoklu deneyimlerini bir araya getiren, onları ortak bir özne formuna taşıyan ve hegemonik bir anlam üretimiyle pekiştiren örgütlü bir stratejiden geçer. McGowan'ın sunduğu değerli teorik zemin, böylesi bir stratejinin eleştirel düşünceyle politik pratik arasındaki bağı yeniden kurmasına imkân verecek niteliktedir. Özellikle dijital alanın sağladığı imkânlar ve yarattığı riskler hesaba katıldığında evrenselliğin negatif yapısının çağdaş örgütlenme biçimleriyle bütünleşmesi, solun güncel mücadele kapasitesini güçlendirecek bir perspektif olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça

- Dean, J. (2016). *Crowds and party*. Verso.
- Dean, J. (2019). *Comrade: An essay on political belonging*. Verso.
- Fraser, N. (2019). *The old is dying and the new cannot be born*. Verso.
- Fuchs, C. (2014). *Social media: A critical introduction*. Sage.
- Gerbaudo, P. (2012). *Tweets and the streets: Social media and contemporary activism*. Pluto Press.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks* (Q. Hoare & G. N. Smith, Ed.). International Publishers.
- Hardt, M., & Negri, A. (2004). *Multitude: War and democracy in the age of empire*. Penguin.

Laclau, E. (2005). *On populist reason*. Verso.

Laclau, E., & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and socialist strategy*. Verso.

Lacan, J. (2006). *Écrits: The first complete edition in English* (B. Fink, Çev.). Norton.

Lenin, V. I. (1976). *What is to be done?* (J. Fineberg, Çev.). V. Jerome (Ed.), *Collected works* (Vol. 5, ss. 347–530). Progress Publishers. (İlk olarak 1902’de basılmıştır).

McGowan, T. (2020). *Universality and identity politics*. Columbia University Press.

Žižek, S. (1999). *The ticklish subject: The absent centre of political ontology*. Verso.

Žižek, S. (2000). *The fragile absolute*. Verso.

Eren Akpınar
İstanbul Üniversitesi